

ETICKÝ KODEX ZAMĚSTNANCŮ A STUDENTŮ UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI

Preambule

Posláním Univerzity Palackého v Olomouci (dále jen „UP“) je dle jejího statutu šíření vzdělanosti, pěstování nezávislého vědeckého bádání a umělecké tvorby, jakož i péče o kulturní a vzdělanostní rozvoj lidské společnosti. Svého poslání dosahuje UP vzdělávací a tvůrčí činností, které jsou uskutečňovány na základě akademických práv a svobod a v souladu s vnitřními předpisy a vnitřními normami UP a jejích součástí a v souladu s tímto etickým kodexem.

Vysoká škola je místem, kde dochází k předávání poznání studentům, jeho rozvíjení v diskusi či jiné práci s nimi, k rozvoji jejich kritického myšlení. Předávání poznání a kultivace mysli v prostředí vysoké školy vyžaduje naplnění jistých předpokladů a nese s sebou specifické požadavky týkající se osobnosti daného pedagoga, jeho komunikace, jeho vztahu k danému oboru poznání i ke studentům. Každý člen akademické obce, který se jakýmkoliv způsobem podílí na pedagogické činnosti, by měl pamatovat na to, že je příkladem generacím studentů: tomu by pak mělo odpovídat veškeré jeho jednání a skutky. V tomto smyslu pak tento etický kodex stanoví principy, které by každý, kdo usiluje o to být dobrým pedagogem, měl následovat.

Věda pak vděčí za skvělé úspěchy především tomu, že důsledně respektuje své základní principy či zásady: pečlivé získávání a ověřování dat; kritické posuzování vlastních výsledků; svobodnou výměnu názorů, které musí být formulovány tak, aby mohly být intersubjektivně nahlédnutelné a kdykoliv znovu ověřitelné. Ve volbě témat či metod zásadně panuje svoboda, dodržování zásad vědecké práce je však striktní požadavek. Neuplatní-li někdo dosud uznávanou metodu a pokusí se použít jinou, nepřestává proto být ještě vědcem, odmítá-li však někdo dodržovat zásady vědecké práce, musí být vyzván k nápravě nebo nemůže v komunitě vědců působit. Na těchto zásadách se mohou dobře shodnout vědy přírodní, společenské i humanitní, jakkoliv rozdílné jsou ve volbě témat a metod.

Na vědě proto nejsou ani tak důležitá její výsledná tvrzení, která ostatně mohou být mylná a velmi často jsou pravdivá jen zčásti, ale to, že důsledně lpí na svých zásadách. Jedině to jí umožňuje odstraňovat vlastní omyly a kráčet kupředu, jediné to je zdrojem její žádoucí důvěryhodnosti ve veřejném prostoru. Je povznášející zjištění, že věda se k těmto zásadám dopracovala sama, na základě své vlastní činnosti, že je nepřijala od žádné vnější autority, jíž by musela být zavázána. Osvojila si je především z respektu k nesmírnému rozsahu a komplikovanosti reality, z úcty k námaze, jež stojí za odkrýváním jejích nepoznaných fakt a zákonů, u vědomí rizik, která s sebou nesou nedbalé či nesprávné, nebo dokonce účelově modifikované postupy při jejich zpracování a interpretaci, ale i odpovědnosti, která plyne z její činnosti vůči celému lidskému společenství.

Požadavek na dodržování zásad vědecké práce se odráží v nárocích na profil akademických pracovníků a dalších zaměstnanců podílejících se na tvůrčí a pedagogické činnosti, ale také v nárocích na profil studentů, zejména studentů doktorských studijních programů. Utváří se tak étos, který je v mnoha ohledech výjimečný. Skutečný vědec musí být dostatečně odvážný a sebevědomý v prosazování nových přístupů, trvale však musí být kritický, skeptický, skromný a tolerantní, přístupný jiným názorům, přející a ochotný předávat nezištně své poznatky dalším. Především tyto mravní hodnoty musí akademický pracovník či jiný zaměstnanec podílející se na tvůrčí nebo pedagogické činnosti vštěpovat svým studentům a následovníkům.

Výše řečené snad dostatečně objasňuje, jak důležité je formulovat etický kodex akademických pracovníků, dalších zaměstnanců podílejících se na tvůrčí nebo pedagogické činnosti a studentů. Nejde v něm jen o posuzování činnosti jednotlivých osob, ale o samu podstatu vědecké práce a atmosféru, v níž se odehrává, o její důvěryhodnost a výjimečnost. Tu je potřeba trvale hájit ve veřejném prostoru. Udržení důvěryhodnosti a žádoucí účinnosti vědy není možné bez toho, že se budou dodržovat zásady vědecké práce a že budou před veřejností přesvědčivě obhajovány. S tím musí nezbytně souznít i pevný morální profil každého vědce. V tomto ohledu je etický kodex zaměstnanců a studentů nezbytnou instancí a integrální součástí jejich činnosti. Jedině jeho svědomitým dodržováním se bude moci věda v očích veřejnosti ukazovat jako náročná, ale také jako spolehlivá, věrohodná a užitečná činnost ve prospěch všech.

Část I.

Základní vymezení

1. Etický kodex zaměstnanců a studentů Univerzity Palackého v Olomouci shrnuje obecné etické požadavky na činnost akademických pracovníků a dalších zaměstnanců vykonávajících na UP činnost tvůrčí nebo pedagogickou (dále souhrnně jen „zaměstnanec UP“) a studentů UP, které vyplývají z povahy jejich práce a z jejich pracovněprávního vztahu, resp. vztahu studenta, k UP.
2. Pravidla uvedená v tomto kodexu se vztahují pouze na tvůrčí a pedagogickou činnost zaměstnanců UP (akademičtí pracovníci, vědečtí pracovníci a podobně) a činnost jejich studentů. Kodex se dále přiměřeně vztahuje i na činnost jiných než uvedených kategorií zaměstnanců UP; avšak pouze tehdy, pokud svou činností přímo ovlivňují chod studia či tvůrčí činnosti.
3. Zaměstnanec UP a její student respektuje relevantní etická pravidla a zásady kodifikované na institucionální, oborové, národní či mezinárodní úrovni.
4. Kodex je morálně zavazujícím prohlášením UP, které nemá charakter právního předpisu ani normy UP. Jeho porušení představuje chování, které je v rozporu s morálními a společenskými principy a obecně akceptovanými hodnotami humanity.

5. S ohledem na zachování jasnosti používá text kodexu generické maskulinum pro označení dotčených subjektů. Pod veškerými generickými maskuliny v následujícím textu je nutno vnímat i jejich ženské tvary.

Část II.

Obecné zásady

1. Zaměstnanec UP a její student zachovává při činnostech vyjmenovaných v části I bodu 2 kodexu vysoký standard dodržování lidských mravních principů a etických zásad, plně respektuje zásady tohoto kodexu.
2. Totéž vyžaduje zaměstnanec UP a její student od dalších zaměstnanců UP a jejích studentů. Zaměstnanec UP aktivně v tomto směru působí zejména na studenty a je jim v tom vždy příkladem.
3. Zaměstnanec UP a její student neobhajuje a nekryje neetické chování a jednání, a to ani tehdy, bylo-li by takové chování nebo jednání zdůvodňováno účelovou prospěšností, poslušností a loajalitou.
4. Zaměstnanec UP a její student považuje tvůrčí a pedagogickou činnost za integrální příspěvek k rozvoji lidského poznání, humanity, kultury, a k obecnému užitku a hájí ji proti nespravedlivému zpochybňování nebo zneužívání; pečlivě dodržuje a šíří zásady spolehlivé a důvěryhodné tvůrčí činnosti na veřejnosti, v okruhu zaměstnanců a především studentů UP.
5. Zaměstnanec UP a její student trvale rozvíjí své schopnosti, rozšiřuje a prohlubuje si znalosti a dovednosti v oblasti svého profesního, budoucího profesního či studijního zaměření, obecné tvůrčí a pedagogické činnosti.
6. Zaměstnanec UP a její student si zachovává kritičnost vůči výsledkům své práce, získaným poznatkům a závěrům, objektivně, kriticky, ale kolegiálně přistupuje k výsledkům dalších zaměstnanců UP a jejích studentů, je přístupný diskusím a argumentům jiných.
7. Zaměstnanec UP a její student obhajuje svobodu myšlení, bádání, vyjadřování, výměnu názorů a informací. Respektuje právo ostatních prezentovat své názory a postoje i konfrontačním způsobem, jestliže nevybočuje ze základních mezí slušné a důstojné komunikace. Odmítá jakékoli formy postihu ostatních osob za jejich názory a myšlenky, byť by šlo o názory menšinové; to se týká i názorů týkajících se sexuální orientace či genderových, rasových a podobných otázek, pokud tyto názory nejsou urážlivé či snižující lidskou důstojnost či nejsou v rozporu s elementární racionalitou.
8. Zaměstnanec UP a její student ve své tvůrčí či pedagogické činnosti a v rámci studia nezastává ideologické či iracionální přístupy, odmítá vše, co může urážet lidskou důstojnost, znevažovat principy humanity nebo ohrožovat řádný chod a rozvoj lidské společnosti.
9. Zaměstnanec UP a její student se zdrží jakéhokoli jednání, které by mohlo být považováno za diskriminaci jakékoli skupiny osob. Současně vyvine veškeré úsilí, které po něm lze spravedlivě požadovat, aby účinně zabránil obdobnému jednání kohokoli jiného.

10. Zaměstnanec UP a její student se zdrží jakýchkoli forem sexuálního obtěžování, genderově podmíněného násilí a zneužívání svého postavení či vlivu. Zdrží se chování, které má sexuální povahu a jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího nebo urážlivého prostředí nebo které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující postavení dotčené osoby. Současně vyvine veškeré úsilí, které po něm lze spravedlivě požadovat, aby účinně zabránil obdobnému jednání kohokoli jiného.
11. Zaměstnanec UP s ohledem na své konkrétní povinnosti plynoucí z pracovněprávního vztahu k UP respektuje dále uvedené zásady pro pedagogickou a tvůrčí činnost.
12. Student UP s ohledem na své konkrétní povinnosti ve vztahu k UP respektuje přiměřeně na něj se vztahující zásady pro pedagogickou a tvůrčí činnost.

Část III.

Zásady pro pedagogickou činnost

1. Zaměstnanec UP jedná se studenty vždy na základě objektivního, korektního, náročného, ale respektujícího a citlivého hodnocení jejich schopností, znalostí, píle a ostatních osobnostních charakteristik; při klasifikaci studijních výsledků si počíná nestranně, objektivně a transparentně, zdrží se jakéhokoli zvýhodňování či znevýhodňování vybraných studentů, ať již na základě osobních vztahů, či z jiných důvodů. Ve vztahu ke studentům nevystupuje v roli nadřízeného, ale vždy uplatňuje kolegiální způsob jednání.
2. Zaměstnanec UP komunikuje se studenty otevřeným a korektním způsobem, neuchyluje se k jejich podceňování, ponižování a jakémukoliv znevažování.
3. Zaměstnanec UP se chová ke studentům vždy spravedlivě. Při jednání se studenty nezneužije svého postavení či pravomoci pro neoprávněný prospěch svůj či jiné osoby, popřípadě ke způsobení újmy jiné osobě.
4. Zaměstnanec UP předává studentům ochotně své znalosti, dovednosti a zkušenosti.
5. Zaměstnanec UP se snaží působit nejen kvalitní výukou a výcvikem, ale za každých okolností i osobním příkladem, pečlivě dodržuje stanovená pravidla organizace výuky.
6. Zaměstnanec UP se plně a iniciativně věnuje kolektivní a individuální výuce a výchově studentů, napomáhá rozvoji jejich samostatného a kritického myšlení, všestranně podporuje jejich kvalifikační růst a profesní rozvoj, tvůrčí a publikační činnost, pomáhá jim navazovat vnější kontakty včetně kontaktů mezinárodních.
7. Zaměstnanec UP vyvozuje přiměřené důsledky z případných selhání a neetického chování nebo jednání studentů.
8. Má-li zaměstnanec UP při pedagogické činnosti s některým ze studentů příbuzenský, partnerský či jiný blízký osobní vztah, který by mohl zavdávat důvod k pochybnostem o jeho objektivitě a nestrannosti, včas tuto skutečnost oznámí svému nadřízenému.

Část IV. Zásady pro tvůrčí činnost

1. Zaměstnanec UP zaměřuje své aktivity v rámci tvůrčí činnosti na rozšiřování hranic lidského poznání, rozvoj uměleckých a kulturních hodnot, vzdělanosti, technických inovací a podobně. V rámci svých možností usiluje o to, aby výsledky jeho tvůrčí činnosti sloužily ku prospěchu lidské společnosti.
2. Zaměstnanec UP vždy dbá na to, aby aktivitami v rámci tvůrčí činnosti neohrožoval spolupracovníky, lidskou společnost, životní prostředí, materiální, kulturní a etické hodnoty. Uvědomuje si, že svoboda výzkumu má hranice; tyto mohou plynout ze zvláštních okolností výzkumu, provozních možností UP, koncepce rozvoje a výzkumu na UP, z důvodu ochrany duševního vlastnictví a podobně.
3. Zaměstnanec UP si uvědomuje svoji odpovědnost za objektivitu, spolehlivost a přesnost svého bádání; respektuje a sdílí meze používaných metod.
4. Zaměstnanec UP při zveřejňování svých poznatků a výsledků dbá na jejich úplnost, pravdivost, ověřitelnost a objektivní interpretaci.
5. Zaměstnanec UP po zveřejnění svých výsledků uchovává primární data a dokumentaci způsobem a po dobu, které jsou obvyklé v příslušném oboru, pokud tomu nebrání jiné legitimní závazky nebo předpisy.
6. Zaměstnanec UP dbá na účelné a efektivní využívání prostředků poskytnutých mu na tvůrčí činnost. Je si vědom své odpovědnosti vůči společnosti, když UP je organizací využívající prostředků z veřejných zdrojů, své odpovědnosti vůči zaměstnavateli a případně vůči investorům, jejichž prostředky užívá.
7. Zaměstnanec UP neduplikuje výzkum uskutečněný jinde, pokud to není nezbytně potřebné k ověření, doplnění nebo porovnání jeho výsledků.
8. Zaměstnanec UP předává své výsledky, pokud nepodléhají legitimnímu utajení, vědecké, odborné nebo umělecké veřejnosti. Se získanými vědeckými poznatky uvážlivě seznamuje širokou veřejnost až po jejich prověření a uveřejnění v odborných médiích.
9. Zaměstnanec UP se prezentuje jako autor nebo spoluautor výsledků pouze tehdy, jestliže jich sám dosáhl nebo k nim přispěl tvůrčím způsobem; důsledně se vyvaruje jakékoliv formy plagiátu.
10. Zaměstnanec UP v publikacích cituje přínos svých kolegů a předchůdců, při citování vždy uvádí zřetelný a přesný odkaz na příslušný zdroj.
11. Zaměstnanec UP cituje i podstatné práce, které nejsou v souladu s jeho výsledky a názory.
12. Zaměstnanec UP své výsledky zbytečně nedělí do více publikací za účelem zvyšování jejich počtu. Je-li žádoucí, aby zveřejnil totéž nebo téměř totéž dílo ve více publikacích, vykazuje pro účely hodnocení své práce vždy jen jednu z nich.
13. Objeví-li zaměstnanec UP ve svých publikacích omyl, podnikne všechny potřebné a možné kroky k jeho nápravě, nesnaží se jej tajit nebo maskovat.
14. Zaměstnanec UP provádí jemu zadanou posuzovatelskou, recenzní nebo jinou hodnotitelskou činnost osobně, nezávisle a pečlivě.

15. Zaměstnanec UP chrání duševní vlastnictví autorů posuzovaných rukopisů, návrhů projektů a zpráv, uměleckých děl a podobně, nepoužívá údaje obsažené v hodnocených podkladech k jinému účelu než k vypracování příslušného posudku a neposkytne je třetí osobě.
16. Zaměstnanec UP neprodluhuje záměrně dobu hodnocení za účelem dosažení vlastních výhod či výhod pro třetí osobu.
17. Zaměstnanec UP odmítne vypracovat vědecké, odborné nebo umělecké stanovisko, jestliže by závěry mohly být ovlivněny jeho osobním zájmem, nebo na tuto skutečnost jasně upozorní; vyvaruje se jakýchkoliv vědomých střetů zájmů.
18. Zaměstnanec UP expertní stanoviska zpracovává zodpovědně, objektivně a nestranně a vždy jen z tematické oblasti svého oboru; nepodléhá přitom vnějším tlakům. Obdobně postupuje, pokud poskytuje médiím stanoviska či komentáře jménem UP či ve spojení se jménem UP.
19. Zaměstnanec UP při hodnotitelských a oponentních řízeních, recenzích a podobně vychází z objektivních kritérií, dodržuje pravidla zadavatele a vyžaduje to samé od ostatních účastníků daného řízení.
20. Zaměstnanec UP, který je v autorském kolektivu určen jako hlavní či korespondující autor, nese odpovědnost za dodržení etických standardů vědecké práce i ve vztahu k těm částem díla, které zcela či z větší části vytvořil jiný člen autorského kolektivu, ledaže se jedná o vady, které nemohl zjistit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze po něm spravedlivě vyžadovat. Ustanovení části IV bodu 13 této části kodexu se u hlavního či korespondujícího autora, který se dozví o existenci omylu v publikaci, užije obdobně.
21. Zaměstnanec UP dbá na to, aby jeho spoluautorům či podřízeným i jednotlivým pracovištím byly spravedlivě přiznávány zásluhy na dosažených výsledcích tvůrčí činnosti, jakož i veškeré benefity s tím spojené.

Tento Etický kodex zaměstnanců a studentů Univerzity Palackého v Olomouci nabývá účinnosti dne 1. ledna 2024.

V Olomouci dne 13. prosince 2023

prof. MUDr. Martin Procházka, Ph.D.
rektor UP